

Stockholm den 1 september 2017

Till

Utbildningsdepartementet
103 30 Stockholm

Diarienummer: U2017/1967/S

Attentions remissvar över betänkandet ”Samling för skolan. Nationell strategi för kunskap och likvärdighet”

Riksförbundet Attention är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras familjer. Vi företräder personer med egna funktionsnedsättningar, anhöriga och personal som möter våra grupper inom t.ex. skola, vård, socialtjänst, arbetsförmedling och försäkringskassa. Bland våra medlemmar finns personer med ADHD, ASD/Aspergers syndrom, Tourettes syndrom, språkstörning samt personer med nedsatt förmåga att läsa, skriva och räkna. I dag har Attention cirka 16 000 medlemmar i närmare 60 lokalföreningar i landet.

Riksförbundet Attention har tagit del av remissen ”Samling för skolan. Nationell strategi för kunskap och likvärdighet” SOU 2017:35. Vi anser att utredningen tagit sig an en mycket viktig och angelägen fråga som handlar om barnens framtid.

Inledning

Mellan fem och sju procent av eleverna i den svenska skolan uppskattas ha en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF). Räknar man in elever som har liknande svårigheter men som inte uppfyller kraven för en diagnos, blir andelen ännu större.

Många av dessa möter svårigheter i skolan. I vår senaste skolenkät¹ som genomfördes i maj-juni 2017 uppgav inte ens två av tio (18 %) vårdnadshavare att deras barn fick det stöd som de behöver för att klara målen för undervisningen. Bara 16 procent ansåg att barnens lärare har

¹ ”Det finns så mycket kunskap om NPF, kan inte begripa varför den inte når ut till skolorna.” – en undersökning om hur barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har det i skolan och hur det påverkar familjen. Rapport från Riksförbundet Attention, 2017.

tillräckliga kunskaper för att kunna anpassa undervisningen efter barnets behov. Bristande stöd i skolan leder för många till psykisk ohälsa, mobbning, men också frånvaro. Femton procent av de som besvarade enkäten uppgav att deras barn under det senaste året varit frånvarande (av andra skäl än sjukdom eller beviljad ledighet) om minst fyra veckor. Situationen är mycket allvarlig och vi ser stora behov av ökad kunskap om elevers olika behov och hur skolmiljön kan göras tillgänglig.

Vi tycker att flera av förslagen är bra, men saknar i stort funktionsrättsperspektivet vilket vi tycker är anmärkningsvärt. Vi anser att skolkommissionen i större utsträckning borde ha haft fokus på de grupper som möter svårigheter i skolan och som inte klarar målen. Och bland de elever som inte når kunskapskraven för grundskolans ämnen finns en överrepresentation av elever med funktionsnedsättning. Vi vet också att personer med funktionsnedsättning har en lägre sysselsättningsgrad och löper högre risk att hamna i psykisk ohälsa.

4.1 En statlig skolmyndighet med närvaro på regional nivå för att stärka och stödja Skolhuvudmännen

Kommissionens bedömning: Alla skolhuvudmän måste ha tillräcklig kapacitet för sitt uppdrag. En nationell skolmyndighet ska ha till uppgift att stödja och stärka huvudmännen. Myndigheten ska ha regional närvaro genom myndighetskontor i olika delar av landet. Utifrån bl.a. de nationella målsättningarna ska resultatdialoger genomföras med huvudmännen. Myndigheten ska också genomföra stödjande skolgranskningar i enlighet med OECD:s rekommendationer samt främja en vetenskapligt förankrad kompetensutveckling.

Genom samverkan mellan skolmyndigheten, huvudmän, lärosäten och arbetsliv ska starka utvecklingsmiljöer för kompetens och undervisningskvalitet skapas. Stödet ska omfatta såväl generella som riktade insatser. Samarbete och samverkan mellan skolhuvudmän och skolor ska främjas liksom med näringslivet. Den regionala planeringen av gymnasieskolan ska stödjas.

Kommissionens förslag: En statlig reglering av skolchefens ansvar införs. Statens möjligheter till ingripande mot offentliga respektive enskilda skolhuvudmän görs mer likvärdiga.

Attention instämmer i att huvudmän måste ha kapacitet för sitt uppdrag. Vi tillstyrker förslaget att en nationell myndighet ska ha i uppgift att stärka och stödja huvudmännen. Vi tycker det är mycket positivt att myndigheten ska ha regionala kontor som genom bland annat resultatdialoger ska stödja huvudmännen i arbetet med att ge alla elever förutsättningar att nå målen och utvecklas optimalt, och främja en vetenskapligt förankrad kompetensutveckling.

Attention tycker att det är bra att kommissionen i betänkandet uppmärksammar att många skolor och skolhuvudmän brister i det systematiska kvalitetsarbetet och att många huvudmän behöver ett aktivt stöd i detta. Vi tror nämligen att ett systematiskt arbete med ett mål att alla elever ska nå målen, är en viktig faktor mot en mer likvärdig skola.

Kommissionen nämner exempel på områden som huvudmän och skolor genom uppföljning och analyser behöver inhämta och säkerställa sin kunskap om den egna verksamheten är. Det handlar om "olika elevgruppers kunskapsutveckling i olika ämnen, resursfördelningssystemet, tryggheten och studieron, lärares och rektorers kompetensutvecklingsbehov, den inre organisationens ändamålsenlighet, allokering av resurser såsom lärarresurser mm." Här vill vi särskilt lyfta behovet av att inhämta och följa upp kunskapsutvecklingen för elever med

funktionsnedsättning. Kan hända att elever med funktionsnedsättning innefattas i ”olika elevgruppers kunskapsutveckling i olika ämnen”, men förtjänar att skrivas ut.

Attention tillstyrker förslaget att en statlig reglering av skolchefens ansvar införs. Vi tycker att det är bra att det ska bli obligatoriskt att utse en skolchef, både hos kommunala huvudmän och fristående huvudmän, med ett tydligt ansvar att bevaka och arbeta för att regler i skollagen och i andra styrdokument uppfylls. För att kunna axla detta viktiga ansvar krävs goda kunskaper om elevers olika behov, konsekvenserna av funktionsnedsättningar, god inblick i verksamheterna så att denne kan ge rektor förutsättningar att organisera en skola som ger alla elever möjlighet att lyckas.

4.2.3 Förslag, analys och överväganden

Kommissionens förslag: Bestämmelserna om statliga åtgärder för rättelse i skollagen ska ändras så att det tydliggörs att sådana åtgärder bör aktualiseras i motsvarande situationer som ett återkallande av ett godkännande för enskild huvudman. Statliga åtgärder för rättelse ska kunna aktualiseras om ett föreläggande från tillsynsmyndigheten inte följts samt missförhållandet är allvarligt. Vidare ska det i skollagen anges att statliga åtgärder för rättelse endast får vidtas om åtgärderna är proportionella till sitt syfte samt övriga omständigheter.

Attention tillstyrker att statens möjligheter till ingripande mot offentliga respektive enskilda skolhuvudmän görs mer likvärdiga genom att statliga åtgärder för rättelse ska kunna bli aktuella om ett föreläggande från tillsynsmyndigheten inte följs samt missförhållandet är allvarligt.

4.3 Utgångspunkter för en myndighetsöversyn

Kommissionens bedömning: De statliga skolmyndigheternas uppgifter bör omprioriteras så att resurser frigörs till vetenskapligt förankrat utvecklingsstöd och främjande arbete som effektivt kan bidra till ökad kvalitet i undervisningen. Den statliga styrningen behöver förtydligas. Tillsynens roll bör vara att ur ett medborgarperspektiv hävda elevers rätt samt grundläggande statliga krav på skolhuvudmännen. En myndighetsöversyn bör skyndsamt genomföras där även organiseringen av den funktion för professionsfrågor som kommissionen föreslagit utreds. Även berörda myndigheters ansvar och samverkan när det gäller elevhälsan bör förtydligas.

Attention är positiva till att en myndighetsöversyn genomförs. Vi är också positiva till att mer resurser bör läggas på stärkande och stödjande uppgifter.

5 Kompetensförsörjning till skolväsendet

5.1.2 Kommissionens bedömningar

En långsiktig systemförstärkning av lärarutbildningarna

Kommissionens bedömning: Fortsatta insatser krävs för att säkra tillgången på behöriga lärare och skolledare till det svenska skolväsendet. Det kapacitetsbyggande som behövs uppnås inte genom temporära kortsiktiga lösningar, utan genom en långsiktig systemförstärkning. Den kapacitetsförstärkning och utveckling kommissionen ser som nödvändig kommer att medföra behov av resurser och riktade insatser. Det är viktigt att de åtgärder som vidtas bidrar till en bibehållen eller stärkt kvalitet, och inte i något avseende

medför en kvalitetsförsämring. Den utbyggnad av antalet platser på lärarutbildningarna som nu görs måste medföra en resursförstärkning, utöver de medel som tillförts för ytterligare utbildningsplatser, för att säkerställa att den utbildning som anordnas är av hög kvalitet. Detta omfattar både ekonomiska resurser och kompetens.

Med anledning av detta vill vi framhålla vikten av att alla lärare har en tillräcklig specialpedagogisk kompetens och tillräcklig kunskap för att möta elever med funktionsnedsättning, inkluderat elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Bättre villkor för befattningsutbildningen för rektorer

Kommissionens bedömning: Rektorer måste ges goda förutsättningar för sitt uppdrag. Befattningsutbildningen för rektorer är en betydelsefull del av detta. Det är angeläget att skolhuvudmännen värnar den tid rektor behöver för att tillgodogöra sig utbildningen.

Attention instämmer i kommissionens bedömning.

Av betänkandet framgår att målet med rektorsprogrammet är att rektorer får sådana kunskaper att de kan ansvara för att elever får en likvärdig utbildning, skapa förutsättningar för måluppfyllelse på såväl individ- som verksamhetsnivå, och ansvara för att verksamheten som helhet utvecklas.

I flera rapporter pekar Skolinspektionen på att skolors arbete med särskilt stöd brister. Som ansvarig för det särskilda stödet på skolan och som den person som har i uppgift att göra rätt prioriteringar är det viktigt att rektor har tillräcklig kunskap om specialpedagogik, funktionsnedsättningar och hur skolan kan organiseras för att skapa en tillgänglig lärmiljö för alla elever. Attentions egna enkätrapporter visar på stora brister i såväl stödet till eleverna som i kunskap om NPF och hur anpassningar kan göras.² Till exempel uppger inte ens två av tio vårdnadshavare (18 %) att barnet får det stöd som barnet behöver för att klara målen för undervisningen.

Rektorns roll är avgörande för att skapa en skolorganisation som möter alla elever med målet att alla elever ska lyckas i skolan. Hur det går för eleverna kan inte vara beroende av enskilda lärare eller eldsjälar. Det måste finnas en struktur och en organisation som ser till att personalen samarbetar kring barnen och har tillräcklig kunskap.

Frågan vi ställer oss är om rektorsutbildningen innehåller dessa viktiga bitar i tillräcklig utsträckning. Utifrån de brister som idag finns i skolorna, ser vi behov av en översyn.

5.2 Förstärkt lärarutbildning

Ekonomisk resursförstärkning

Kommissionens bedömning: Det är viktigt att säkerställa att lärosätena tilldelas tillräckliga resurser för att driva lärarutbildningar med hög kvalitet. En ökad tilldelning av ekonomiska resurser per student är en förutsättning för att möjliggöra det behov som finns

² ”Det finns så mycket kunskap om NPF, kan inte begripa varför den inte når ut till skolorna.” – en undersökning om hur barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har det i skolan och hur det påverkar familjen. Rapport från Riksförbundet Attention, 2017.

av lärarledd undervisningstid, metodiklektioner, tillämpningsövningar av olika slag, praktisk träning och möjligheter till reflektion om erfarenheter från VFU. Det är angeläget att regeringens gjorda resursförstärkningar följs upp och utvärderas. Utvärderingen bör belysa i vilken omfattning dessa medel används för att stärka kvaliteten i lärarutbildningarna, hur de extra medlen används inom lärarutbildningarna, vilken effekt detta ger och om resursförstärkningen är tillräcklig. Det kan behöva tillföras ytterligare medel för att det ska vara möjligt att erbjuda en lärarutbildning av god kvalitet i den volym som krävs för att säkra lärarförsörjningen till skolväsendet. Ett beslut i denna fråga bör dock invänta resultatet av UKÄ:s utvärdering av lärarutbildningarnas kvalitet, samt utvärderingar av de resursförstärkningar och utökade antal utbildningsplatser som redan aviserats av regeringen.

I inledningen i avsnitt 5.2.1 framhåller kommissionen att det finns bred forskningsevidens som påvisar ett positivt samband mellan adekvat utbildade lärare och elevers möjligheter att uppnå goda studieresultat. Kommissionen skriver också att det är angeläget att lärarstudenterna får goda kunskaper och färdigheter och är väl förberedda för sitt yrkesliv. Detta instämmer Attention i. Men tyvärr ser verkligheten inte ut så. Till exempel får inte lärare tillräcklig förberedelse för att möta elever med neuropsykiatriska svårigheter. Och då talar vi om en stor grupp av eleverna. Mellan 5–7 procent av eleverna i den svenska skolan uppskattas ha en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, som till exempel ADHD eller autismspektrumtillstånd. Räknar man in elever som har liknande svårigheter men som inte uppfyller kraven för en diagnos, blir andelen ännu större. Viktigt att framhålla är att den pedagogik som passar elever med NPF också är bra för alla elever eftersom den handlar om tydlighet, struktur, studiero och att se den enskilda eleven. En satsning på NPF är alltså en satsning på skolan och skolutveckling, inte en satsning på vissa elever.

Lärare har ett långt gående ansvar att uppmärksamma och ge stöd till eleverna. En del behöver mindre anpassningar och andra behöver mer. Men även mindre anpassningar kan skolan ha svårt att få till. Inte bara Attention och föräldranätverk har uppmärksammat brister i skolan för elever med NPF. Att tillräcklig kunskap saknas, läser vi ofta om i media. En kartläggning gjord på Karolinska Institutets Center of Neurodevelopmental Disorders (KIND) pekar på att fyra av fem lärare anser att de inte fått tillräcklig kunskap med sig från lärarutbildningen för att kunna bemöta och undervisa grundskoleelever med NPF. Av vår senaste skolenkätundersökning från maj-juni³ anser bara 16 procent av föräldrarna i enkäten att lärarna har tillräcklig kunskap för att anpassa undervisningen till barnets behov. Lärarstudenterna får helt enkelt inte med sig tillräcklig pedagogiskt kunskap för att möta dessa elever.

Regeringens satsning på specialpedagogik är välkommen, men tyvärr är den inte tillräcklig. Lärarna behöver i sin grundutbildning få tillräcklig kunskap om hur man möter elever med NPF. Här behöver vi se konkreta förslag.

Stärkta inslag av verksamhetsförlagd utbildning

Kommissionens bedömning: Lärarstudenternas förberedelse inför sitt framtida yrkesutövande kan stärkas genom en mer omfattande praktisk och verksamhetsförlagd

³ ”Det finns så mycket kunskap om NPF, kan inte begripa varför den inte når ut till skolorna.” – en undersökning om hur barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har det i skolan och hur det påverkar familjen. Rapport från Riksförbundet Attention, 2017.

inriktning på lärarutbildningarna. Detta handlar t.ex. om möjligheten för lärarstuderande att under handledning av erfarna och skickliga lärare få möjligheter att utveckla sin undervisningsskicklighet och sitt ledarskap i klassrummet.

VFU inom lärarutbildningarna ska omfatta minst de 30 högskolepoäng som stipuleras i högskoleförordningen. VFU-handledare ska vara erfarna och skickliga lärare som har genomgått en handledarutbildning.

Ett starkt samarbete mellan lärosäten och skolhuvudmän är en förutsättning för en VFU av god kvalitet. Ansatsen till att koncentrera VFU till färre skolor kan ha positiva effekter både för lärarstudenterna och för skolornas möjligheter att säkra tillgången till utbildade VFU-handledare och organisera en bra verksamhet. Det är dock viktigt att även andra modeller för samverkan mellan lärosäten och skolhuvudmän utvärderas och att erfarenheter från dessa verksamheter tas i beaktande i det pågående utvecklingsarbetet av VFU. Det är viktigt att VFU-verksamheten kan organiseras på olika sätt utifrån lokala eller regionala behov och förutsättningar.

En infrastruktur inom skolområdet, liknande de förhållanden som det s.k. ALF-avtalet tillförsäkrar hälso- och sjukvårdsområdet, skulle kunna lägga en ny grund för kunskapsutvecklingen till stöd för kvalitetsutvecklingen inom lärarutbildningarna t.ex. gällande VFU.

Attention ser positivt på ett stärkt inslag av verksamhetsförlagd utbildning och ett stärkt samarbete mellan lärosäten och skolhuvudmän. Viktigt är att studenterna handleds av personal som har kompetens inom NPF och anpassningar av lärmiljön. Det här kan bli ett viktigt tillfälle för studenterna att få mer kunskap om NPF och träna på situationer som denne garanterat kommer att möta under sitt arbete som lärare. Vikten av att handledarutbildningen säkrar kompetens att möta elever med NPF och skapa goda lärmiljöer även för dessa elever kan inte nog betonas. Det är en nödvändighet i fall vi vill öka måluppfyllelsen i skolan och förebygga onödig psykisk ohälsa hos elever.

Ökad samverkan mellan lärosäten och skolhuvudmän och stärkt vetenskaplig grund

Kommissionens bedömning: Samverkan mellan lärosäten och skolhuvudmän är en förutsättning för en lärarutbildning av god kvalitet. En infrastruktur inom skolområdet, liknande de förhållanden som det s.k. ALF-avtalet tillförsäkrar hälso- och sjukvårdsområdet, skulle kunna lägga en grund för den samverkan mellan lärosäte och skolhuvudmän som av nödvändighet måste finnas, för att lärarutbildning, VFU, forskning och skolans verksamhet ska kunna hålla en hög kvalitet.

För att stärka lärarutbildningarnas vetenskapliga grund är det angeläget att andelen forskarutbildade lärare ökar inom utbildningarna. Satsningen på forskarskolor för lärare inom lärarutbildning får dock inte medföra sämre tillgång till forskarutbildning och forskarskolor för lärare verksamma i skolan.

Attention instämmer i kommissionens bedömning.

Excellent centra eller starka utbildningsmiljöer för lärarutbildning

Kommissionens bedömning: *Frågan om en statlig satsning på inrättande av excellenta centra eller starka utbildningsmiljöer för lärarutbildning bör utredas. En sådan satsning kan stimulera framväxten av starka forskningsmiljöer och framgångsrika utbildningsprogram på grundläggande och avancerad nivå. Sådana centra eller miljöer kan vara lärosätesövergripande och kan även omfatta forskarskolor för lärare såväl som utgöra nav för kompetensutvecklingsinsatser. En satsning på s.k. excellenta centra eller starka miljöer för lärarutbildning kan bidra till såväl en stärkt kvalitet som en höjning av lärarutbildningsområdets status.*

Attention instämmer i kommissionens bedömning.

5.3 Stärkt forskningskapacitet för att möta skolans och lärarutbildningarnas behov

System för utveckling av praktikhära forskning

Kommissionens bedömning: *Ett system behöver skapas för stöd till utveckling av praktikhära forskning och forskningsförsörjning som svarar mot direkta kunskapsbehov emanerande ur lärares och skolledares praktiska yrkesutövning. Utvecklingen av den praktikhära forskningen kan ske genom att lärosäten utvecklar miljöer som integrerar forskning och lärarutbildning, och genom att aktiv och nära samverkan sker mellan dessa miljöer och skolhuvudmännen, samt med skolor som är intresserade av aktiv medverkan i forsknings- och utvecklingsarbete.*

Ett sätt att föra samman forsknings- och erfarenhetsbaserad kunskap är att skolor utvecklas till att bli centra där även praktikhära forsknings- och utvecklingsarbete bedrivs. Det är viktigt att möjliggöra för skolornas lektorer och övriga lärare att i sina anställningar samverka med universitet och högskolor genom att delta i och även leda forskning, liksom medverka i handledarutbildning, VFU och övrigt utvecklingsarbete.

Attention instämmer i kommissionens bedömning.

En generell stärkt forskningskapacitet gällande skola och utbildning

Kommissionens bedömning: *Den generella forskningskapaciteten behöver stärkas för att kunna möta skolväsendets och lärarutbildningarnas behov. Detta innefattar en långsiktig satsning på uppbyggnad av grundforskning såväl som stöd för uppbyggnad av praktikhära forskning.*

Attention instämmer i kommissionens bedömning. Vi ser också att lärarutbildningen behöver innehålla tillräcklig kunskap om specialpedagogik, kunskap om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och olika arbetssätt och metoder som skapar tillgänglighet för elever.

Forsknings-spridning och öppen tillgång till forskningsresultat

Kommissionens bedömning: *Spridningen av forskning måste utvecklas så att relevant forskning i ökad utsträckning kan göras tillgänglig för skolledare, lärare och andra yrkesgrupper som är verksamma i skolan för att därmed bidra till skol- och undervisningsutveckling. Detta innefattar frågan om lärares och skolledares tillgång till universitets- och högskolebibliotek.*

Attention instämmer i denna bedömning. Vi menar också att SPSM:s resurser behöver nyttjas i större utsträckning. Här skulle övriga skolmyndigheter i större utsträckning kunna lyfta SPSM.

6 Lärares och skolledares professionella utveckling

6.1 Inrättande av en nationell funktion för lärar- och skolledarutveckling

6.1.2 Kommissionens förslag

Kommissionens förslag: En nationell funktion för lärar- och skolledarutveckling ska inrättas. Hur funktionen ska organiseras och ledas bör utredas inom ramen för den myndighetsöversyn som kommissionen föreslår i avsnitt 4.3. Till dess att utredningen tillsatts föreslås en interim arbetsgrupp påbörja beredningen av funktionens arbete.

Funktionen ska regleras i skollagen och i en instruktion som beslutas av regeringen. Funktionen ska ha en bred sammansättning och dess ledamöter utses av regeringen. Det är viktigt att säkerställa ett reellt lärar- och skolledarinflytande för att säkra funktionens legitimitet.

Attention tillstyrker förslaget, med tillägg att för att funktionsrättsperspektivet ska finnas med behöver även funktionshindersorganisationer som representerar elever med funktionsnedsättning finnas med liksom eleverna själva.

6.2 Professionsprogram för lärare och skolledare

6.2.2 Kommissionens förslag och bedömningar

Kommissionens förslag: Ett nationellt professionsprogram för lärare och skolledare ska inrättas. Programmets övergripande syfte ska vara att främja lärares och skolledares professionella utveckling och skolutveckling, för att skapa generella förutsättningar för kapacitetsbyggande i skolväsendet. Det ska möjliggöra en stärkt undervisning och bidra till positiva effekter på elevers kunskapsutveckling och skolresultat.

Lärare, skolledare, skolhuvudmän och lärarutbildare ska vara delaktiga i utvecklandet och förvaltandet av programmet, genom den nationella funktion för lärar- och skolledarutveckling som kommissionen föreslår i avsnitt 6.1. På lokal nivå avgörs utformningen av innehållet utifrån de behov som där identifierats. Programmet ges därmed en adaptiv funktion att kunna utvecklas i enlighet med tillkommande behov, genom att berörda intressenter har inflytande och delaktighet.

Inom ramen för programmet ska det finnas ett antal kvalifikationsnivåer vilka ska vara tydligt definierade med beskrivningar av vad lärare och skolledare bör kunna och ha kompetens att göra. Programmet ska tydligt och transparent definiera progression, och bör omfatta olika utvecklingsspår för lärares och skolledares professionella utveckling. Progression ska baseras på specifika kvalifikationer och ska ha en tydlig koppling till kompetensutveckling.

Vilka kvalifikationsnivåer och utvecklingsspår som programmet ska omfatta och hur progressionen inom programmet ska gå till bör beredas av den föreslagna interimistiska arbetsgruppen och närmare utredas av den nationella funktionen för lärar- och skolledarutveckling som kommissionen föreslår i avsnitt 6.1. I detta arbete är det viktigt att olika internationella erfarenheter samlas in och analyseras, samt att relevansen värderas i förhållande till svenska förutsättningar.

Lönebildning för lärare och skolledare ska även fortsättningsvis vara en partsfråga. Det är viktigt att de behov som finns av att premiera utveckling och ökat ansvarstagande tillvaratas inom den reguljära lönebildningsprocessen.

För att ett nationellt professionsprogram ska kunna införas förutsätts en skyldighet för huvudmannen att säkra de tids- och lönemässiga villkor som krävs för lärares och skolledares deltagande. Detta kräver i sin tur att staten tar ansvar för programmets långsiktiga finansiering och förmåga att tillgodose de lokalt identifierade behoven.

Attention tillstyrker kommissionens förslag. Vi är självklart mycket positiva till ett program som syftar till att främja lärares och skolledares professionella utveckling och skolutveckling, och möjliggöra en stärkt undervisning och bidra till positiva effekter på elevers kunskapsutveckling och skolresultat. Som framgått tidigare ser vi stora behov av fortbildning inom NPF och bemötandet av elever med NPF.

Vi instämmer i vikten av att huvudmännen behöver säkra de tids- och lönemässiga villkor som krävs för lärares och skolledares deltagande. Det får inte bli så att lärare eller skolledare skulle behöva kompetensutveckling, men att tid för detta saknas. Vår erfarenhet är att så kan vara fallet idag.

7 Kärnuppgifterna undervisning och skolledarskap

7.4 Åtgärder för att möjliggöra koncentration på kärnuppgifterna för lärare och skolledare

Kommissionens bedömning: Det är angeläget att regeringen ger hög prioritet åt arbetet med att utveckla och digitalisera nationella prov samt utveckla bedömningsstöd och kunskapsutvärderingar, i syfte att möjliggöra för lärarna att arbeta effektivare samt för att öka likvärdigheten och rättssäkerheten för eleverna.

Det är viktigt att skolan organiseras så att rektor kan prioritera det pedagogiska ledarskapet och vara ett stöd för lärarna.

Det är vidare av stor betydelse att legitimerade lärare kan fokusera på undervisningen och frigörs från administrativa och andra sysslor i den mån det är möjligt.

Huvudmännen bör beakta den administrativa bördan för lärare och rektorer och vara restriktiva med att belasta dem med egna mål, anvisningar och redovisningskrav vid sidan av de som anges i nationella styrdokument.

Det är också viktigt att de möjligheter till effektiviseringar i lärarens arbete i övrigt som digitaliseringen erbjuder tas tillvara.

Att skolans personal har tillräcklig med tid för att möta eleverna och ge dem det stöd som de behöver är naturligtvis mycket viktigt. Vi förstår och ser positivt på effektiviseringar som frigör tid för lärarna såsom att digitalisera nationella prov, men det är också viktigt att de tekniska verktygen fungerar som de ska för de elever som ska genomföra proven och att effektiviseringarna inte går ut över eleverna.

Vår uppfattning är att också att det behövs fler personal i skolan. Våra medlemmar upplever inte bara otillräcklig kunskap om NPF, utan också att tid ofta saknas för att möta barnen på det sätt som barnet behöver. De vittnar om stressade lärare som vill göra rätt, men som har svårt att hinna med. Det är viktigt att skolans personal har tid att möta barnen och lyssna in deras behov, och ta sig tid för att göra de anpassningar som behövs för att undervisningen, rasten eller skolmältiden ska fungera. Elever med NPF kan behöva det där "lilla extra" för att skolsituationen ska gå bra.

Att skollärdarna får tid att utarbeta en hållbar skolorganisation med målet att alla elever ska nå målen i skolan, kan vara avgörande för hur det går för eleverna i skolan. Den frågan, liksom att rektorn får det stöd och de förutsättningar som hen behöver från huvudmannen, är viktiga. Vi vet vilka svårigheter och vilka mänskliga och samhällsekonomiska kostnader som kan följa av att inte ha klarat skolan.

8 Ökat nationellt ansvar för skolans finansiering

8.3 Överväganden om gymnasieskolan

Kommissionens bedömningar och förslag: Det är nödvändigt med ett starkare nationellt ansvar för gymnasieskolans finansiering, dimensionering och lokalisering. Kommissionen föreslår mot bakgrund av ovanstående att regeringen tillsätter en utredning i syfte att ta fram en ny regionalt baserad modell för finansiering och styrning av gymnasieskolan, med utgångspunkt från ett starkare nationellt ansvar

Attention tillstyrker förslaget.

8.4 Garanterad undervisningstid

Kommissionens bedömning: Den tid som ägnas åt undervisning är en viktig faktor för elevernas kunskapsutveckling. Sverige har i internationell jämförelse färre undervisningstimmar i grundskolan än många andra länder. Undervisningstiden bör på sikt utökas.

Undervisningstiden ska utnyttjas effektivt. Omfattningen av olovlig frånvaro, sena ankomster och stök och oro i studiemiljön måste minska. Den minsta garanterade undervisningstiden ska också i praktiken tillförsäkras varje elev. Redovisningen och kontrollen behöver förbättras. För grundskolan kommer införandet av en stadiindelad timplan att underlätta kontrollen. För gymnasieskolan, där problemet med bortfall av undervisningstid är större, behövs skärpningar.

Gymnasieutredningens förslag till uppföljning och redovisning av undervisningstiden bör genomföras.

Attention avstyrker kommissionens bedömning att undervisningstiden bör utökas. Attention anser att skolan i första hand ska se till att eleverna får den tillgängliga utbildning som de har rätt till. I dagsläget har skolan stora problem med att ge förutsättningar för alla elever att klara av att ta in den kunskap som läroplanen uppställer. Många elever med NPF möter så stora svårigheter i skolan att de så småningom inte klarar av att längre vistas där. Enligt vår enkätundersökning från maj-juni i år uppgav så många som 15 procent av det totala antalet svarande föräldrar att deras barn under det senaste året (av andra skäl än sjukdom eller beviljad ledighet) varit frånvarande om minst fyra veckor.⁴

Utifrån det perspektivet ser vi att behovet i nuläget att göra dagens undervisningstimmar mer tillgängliga är större än behovet av att skapa fler. Om undervisningen utförs på ett sätt som alla elever kan ta till sig och skolmiljön är utformad på ett sätt så att alla elever kan vistas i skolan, skulle också måluppfyllelsen i den svenska skolan öka.

⁴ ”Det finns så mycket kunskap om NPF, kan inte begripa varför den inte når ut till skolorna.” – en undersökning om hur barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har det i skolan och hur det påverkar familjen. Rapport från Riksförbundet Attention, 2017.

Det kräver andra åtgärder såsom ökad kunskap om funktionsnedsättningar, bemötande och anpassningar samt en skolorganisation som systematiskt arbetar med kvalitetsarbete för att utveckla verksamheten för ökad måluppfyllelse för alla elever. Där finns det mycket kvar att göra.

Vi instämmer emellertid i att undervisningstiden ska utnyttjas effektivt. Vi instämmer också i att omfattningen av frånvaro måste minska, liksom oron i studiemiljö. Vi instämmer också i att den minsta garanterade undervisningstiden också i praktiken ska tillförsäkras varje elev. Men allt detta kräver också en del från skolan och skolans personal. Det kräver att skolledare och skolans personal, med stöd och resurser från huvudmännen, lyckas skapa en skolmiljö där eleverna får förutsättningar att ta in kunskap och trivas.

9 En god miljö för lärande och utveckling

9.1 Insatser för en trygg lärmiljö som främjar studiero

9.1.2 Kommissionens bedömningar och förslag

Kommissionens förslag: I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet och läroplanen för gymnasieskolan ska rektorns ansvar förtydligas gällande trygghet och studiero. Läroplanerna ska också kompletteras så att de markerar att elever ska visa respekt och hänsyn för lärare och andra elever, samt betonar vikten av att eleven genom egen ansträngning och delaktighet tar ansvar för sitt lärande och för att bidra till en god skolmiljö.

Kommissionens bedömning: Det är angeläget att de disciplinära åtgärdernas tillämpning i klassrummen utvärderas. Om utvärderingen visar problem med tillämpningen bör regelverket ändras för att säkerställa att lagstiftningen är tillräcklig på området. Skolledare och lärare måste känna sig säkra på vilka befogenheter de har.

Det finns ett stort behov av både kunskapsuppbyggnad och kunskapsspridning om arbetssätt, metoder och strukturer som är effektiva för att förebygga problem med otrygghet och oroliga studiemiljöer. Det är av stor betydelse att lärarstuderande ges möjlighet att, under handledning av erfarna och skickliga handledare, utveckla sitt ledarskap i klassrummet. Detta är vidare ett område som är väl lämpat för praktiska forskning. De kunskaper och erfarenheter som finns nationellt och internationellt bör sammanställas och spridas, och göras tillgängliga för rektorer, lärare och andra personalgrupper i skolan.

Attention tillstyrker förslaget om att rektorns ansvar förtydligas gällande trygghet och studiero. Att skolmiljön är lugn och ger arbetsro är en viktig förutsättning för att det ska funka i skolan för elever med NPF. I dagens skola är det alltför ofta rörigt, stökigt och en massa intryck. För en elev med koncentrationssvårigheter blir det naturligtvis ännu svårare att koncentrera sig. För en del leder det till att man blir sittande och får inget gjort, och för andra kan det leda till rastlöshet. En elev med ADHD kan exempelvis börja gå runt och prata med sina kamrater och bidra till oro. Därför är det viktigt att skolan har en tydlig strategi för hur en sådan lugn arbetsmiljö kan skapas och bibehållas.

I betänkandet skriver kommissionen att det finns problem i många av landets skolor att skapa lärmiljöer som främjar elevers lärande, utveckling och välbefinnande. Det känner vi väl till. Att känna välbefinnande, känna att man hänger med i skolan och förstår vad dom andra pratar

om, menar vi är en viktig faktor när vi talar om arbetsmiljö och att skapa lugn och ro. Därför bör även denna aspekt lyftas.

Elever med NPF kan behöva stöd för att påbörja och avsluta en uppgift, hjälp med att få med sig sina saker och komma i tid till nästa lektion, ta till sig instruktioner, stöd i val av uppgifter, eller kan behöva sitta avskilt eller med hörlurar för att hen har svårt att sälla bland alla intryck. En elev med NPF behöver mötas av förståelse för sina behov och förutsättningar. När detta brister kan en del av dessa elever bidra till en orolig arbetsmiljö och störa sina kamrater, vilket kan framkalla negativa reaktioner hos en stressad lärare. Möts eleven av stor oförståelse av skolmiljön kan även för vissa elever ett utåtagerande beteende triggas igång. Under det senaste året har vi sett exempel på att skolor har hållit fast barn på ett sätt som är skadligt för barnet och direkt farligt. Detta är en direkt konsekvens av otillräcklig kunskap om hur barn med NPF bör bemötas.

Trygghet och studiero här handlar inte bara om ett aktivt arbete på skolan med värdegrund och likabehandling, med att motverka kränkningar och göra eleverna delaktiga i det vardagliga arbetet och i framtagandet av ordningsregler. Det handlar i hög grad om att skapa lärmiljöer som främjar elevers lärande, utveckling och lärande. För att det ska bli skillnad i praktiken måste skolhuvudmännen och skolans personal leva upp till bestämmelser om att skapa en skolmiljö som fungerar för alla elever. Vi har skolplikt i Sverige och eleverna måste vara i skolan, då måste den också fungera för de som vistas där. Något annat skulle vara oacceptabelt på en arbetsplats för vuxna.

Med anledning av ovanstående känner vi tveksamhet inför skrivningen om att ”läroplanen ska kompletteras så att de markerar att elever ska visa respekt och hänsyn för lärare och andra elever”.

I betänkandet (s. 253) står att Skolinspektionen i en kvalitetsgranskning av skolors arbete med att säkerställa studiero konstaterar att det framkommer gemensamma drag i de klassrum som bedöms ha god studiero. Det handlar om att det finns en tydlig struktur och att lektionernas innehåll sätts in i ett sammanhang, att lärarna är tydliga i sina instruktioner och med vilka förväntningar de har på eleverna. Läraren visar ett tydligt ledarskap och tar ansvar för ordningen i klassrummet, finns tillgänglig och ger stöd till elever om så behövs.

Detta styrker Attentions erfarenheter. När man talar om studiero och trygghet måste man också ta in det grundläggande i skolan som handlar om att läraren och skolan ger goda förutsättningar i undervisningssituationen och i skolans övriga miljö. För elever som hänger med på lektionerna, får möjligheter att utvecklas och får stöd om det behövs mår såklart också bättre, blir mer motiverade i sitt skolarbete och känner positivt inför skolan som helhet.

Vi motsätter oss skrivningen om att ”eleven genom egen ansträngning och delaktighet tar ansvar för sitt lärande och för att bidra till en god skolmiljö”, där vikten av egenskaper såsom uthållighet, självdisciplin, noggrannhet, samvetsgrannhet och förmågan att samarbeta med andra och planera och lösa uppgifter nämns. Förmågor som att samarbeta med andra och planera uppgifter kan elever med NPF ha stora svårigheter med. I exempelvis gymnasieskolan kan elever med NPF möta stora svårigheter då dom förväntas klara att själva hålla reda på vilket klassrum de ska ta sig till, hur de hittar dit och vilka saker de ska ta med sig samt komma i tid. Det kan bli så pressande och skapa sådan ångest att eleverna får svårt att klara lektionerna och orken tryter. På sikt kan det leda till stora svårigheter i skolsituationen och psykisk ohälsa.

Vi tror inte heller att disciplinära åtgärder är rätt väg att gå för att komma till rätta med en icke fungerande klassrumssituation. Vi tror snarare att ett ledarskap som förmår att skapa tillgängliga lärmiljöer där elever får förutsättningar att trivas och utvecklas i enlighet med målen, ger bäst effekt. Där eleverna blir sedda och får stöd utifrån sina behov.

9.2 Ökade inslag av stöd och stimulans

9.2.2 Kommissionens bedömningar

Kommissionens förslag: Kommissionen tillstyrker det förslag om obligatorisk kartläggning och en åtgärdsgaranti i förskoleklassen som redovisas i betänkandet På goda grunder – en åtgärdsgaranti för läsning, skrivning och matematik (SOU 2016:59).

Kommissionen tillstyrker även det förslag som redovisas om att eventuella extra anpassningar ska dokumenteras i den skriftliga individuella utvecklingsplanen för elever i årskurs 1–5. Dokumentation av elevernas kunskaper och behov av stöd är en förutsättning för att rätt åtgärder ska kunna vidtas, och för att övergångar mellan årskurser, skolor och mellan skolformer ska fungera väl.

Högsta förvaltningsdomstolen har den 26 januari 2017 meddelat prövningstillstånd i ett ärende (mål nr 3086-16) som avser frågan om kommunala resursskolor kan anses vara tillåtna enligt skollagen eller inte. Domstolens avgörande kan komma att få stor betydelse för om det kan anses möjligt för kommuner att med dagens lagstiftning driva resursskolor. Ifall domstolens avgörande skulle innebära att det inte är möjligt föreslår kommissionen att regeringen så snart som möjligt bör ta initiativ till en lagändring som innebär att kommuner har möjlighet att inrätta sådana skolor.

Kommissionen föreslår att en utredning tillsätts för att, i likheter med flera andra utbildningssystem, utveckla ett nationellt sammanhållet system med forskningsbaserade metoder och arbetssätt gällande insatser för elever i behov av särskilt stöd. I detta arbete ska nationella och internationella erfarenheter samlas in och beaktas.

Kommissionens bedömningar: Elever har olika förutsättningar och behov. Det är skolans ansvar att tillhandahålla en utbildning som är likvärdig och som så långt som möjligt är tillgänglig för alla elever. De förslag till stärkt finansiering och kompetensförsörjning som kommissionen lämnar bedöms sammantaget stärka kapaciteten i skolsystemet när det gäller att ge alla elever det stöd de behöver. För de elever som har särskilt stora behov av stöd kan ett annat alternativ behövas i form av resursskolor.

Det finns ett stort behov av både kunskapsuppbyggnad och kunskapsspridning om effektiva arbetssätt, metoder och strukturer som främjar olika elevgruppers lärande och kunskapsutveckling. Detta avser såväl elever i behov av extra anpassningar och särskilt stöd, som särbegåvade och högpresterande elever.

Det är viktigt att tidigt identifiera elever i behov av stöd och vidta effektiva åtgärder.

Utgångspunkten bör vara att i första hand förebygga skolsvårigheter genom förebyggande individanpassade insatser, i stället för att senare under en elevs skolgång vidta åtgärder för att försöka reparera skadorna. Specialpedagogiska åtgärder och insatser för elever som riskerar att få skolsvårigheter utgör en viktig del av uppdraget att skapa ett likvärdigt skolsystem. Det ska finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses, vilket bör innebära lärare med specialpedagogisk vidareutbildning. En viktig förutsättning i den kapacitetsförstärkning som behövs när det gäller arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd är ett system för uppföljning och utvärdering för att generera kunskap om vilka program och insatser som

är effektiva. Kommissionen förordar att sådana uppgifter samlas in genom det nationella uppföljningssystemet (se vidare avsnitt 11.3).

Det är viktigt att elever som behöver mer stimulans och utmaningar i skolarbetet får det, och att lärare anpassar undervisningen även utifrån högpresterande och särbegåvade elevers behov och förutsättningar. Det handlar inte i första hand om att skapa särskilda grupper eller nivåer, utan om utvecklandet av metoder och arbetssätt som främjar dessa elevgruppers lärande och kunskapsutveckling.

Attention ser positivt på förslaget på obligatoriskt kartläggning och en åtgärdsgaranti i förskoleklassen. Vi tror att många i vår målgrupp kan uppmärksammas i samband med en sådan kartläggning, men det är också viktigt att det finns tillräcklig kompetens för att ge rätt stöd i samband med ett uppmärksammande. Det är viktigt och bra att skolkommissionen lyfter betydelsen av tidiga insatser, men här ser vi tyvärr brister i tillräcklig kunskap om NPF och behov av insatser som en stärkt lärarutbildning och kompetensutvecklingsinsatser för skolans personal.

Vi vill också lyfta att elever med NPF inte behöver ha svårt med läsning, skrivning och matematik, men de kan få svårigheter i skolan på grund av att miljö och uppgifter inte är anpassade utifrån deras förutsättningar och behov. För att stödja och ge adekvata insatser för den här gruppen elever behövs ökad kunskap. Här ser vi fortsatta stora behov av fortbildning av personalen för att adekvata insatser ska sättas in och en hållbar skolorganisation som på ett systematiskt sätt arbetar bort onödiga ”funktionshinder”.

Skolan behöver också bli bättre på att upptäcka och ge stöd även till elever som presterar i enlighet med målen, men som ändå behöver stöd. Många kämpar i det tysta och riskerar att krascha i psykisk ohälsa om de inte får stöd för de svårigheter som de möter.

Vi är också glada för att kommissionen tillstyrker förslaget om att extra anpassningar ska dokumenteras i den skriftliga individuella utvecklingsplanen för elever i årskurs 1-5. Däremot ser vi att samma behov även finns för elever i årskurs 6 och uppåt. Även i de årskurserna finns det behov av extra anpassningar dokumenteras för att rätt åtgärder ska kunna vidtas och för att övergångar mellan årskurser, skolor och mellan skolformer ska fungera väl. Att eleverna får betyg förändrar inte detta. Att elevens lärare gör nödvändiga anpassningar, att prövade insatser nedtecknas så att de också kan utvärderas och följas upp, behövs oavsett i vilken årskurs eleven går i.

Dessutom behövs kunskap om hur många elever som är i behov av extra anpassningar och särskilt stöd, även i årskurserna sex och uppåt. Så att skolledare och huvudmännen kan följa upp elevernas resultat, vilka insatser som fungerar. Och som sedan kan följas upp på nationell nivå.

Attention instämmer i att vikten av kunskapsuppbyggnad och kunskapsspridning gällande arbetssätt och metoder för att kunna anpassa undervisningen efter elevers olika behov och förutsättningar. Det finns idag mycket kunskap om hur undervisningen kan anpassas för elever med NPF och deras varierade individuella behov, men av någon anledning når inte kunskapen ut till skolorna. Alla skolor använder sig inte heller av SPSM för att förbättra sin kompetens och göra skolan mer tillgänglig för alla elever. Det är en brist anser vi, för behovet av SPSM:s kunskap finns.

Om en utredning kan göra att adekvata metoder och arbetssätt blir mer tillgängliga för skolans personal, ser vi positivt på en sådan. Men en utredning får inte fördröja ett tilltappande av de kunskaps- och kompetensluckor som vi idag ser vad gäller bemötande och undervisningsmetoder för elever med NPF.

Attention tillstyrker kommissionens förslag att även kommuner ska ha möjlighet att inrätta resursskolor. Attention vill dock framförallt framhålla att vi vill ha en skola som välkomnar och möter alla elever. Mötet mellan människor är det effektivaste sättet att bekämpa fördomar och diskriminering. Vi anser att stor vikt ska läggas på att skapa en inkluderande skola som främjar delaktighet och inflytande. För att lyckas med detta måste man satsa på kompetenshöjning och utvecklingsarbete. Självklart anser vi att inkludering ska ses ur elevernas perspektiv och utgå från elevernas förutsättningar.

Här ser vi att det finns stora utvecklingsmöjligheter eftersom vi vet att skolans kompetens om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar inte är tillräcklig men också för att skolans ledning i större utsträckning idag skulle kunna fatta beslut om organisatoriska förändringar som bland annat inbegriper anpassningar av schema, gruppstorlekar, grupsammansättning och personaltäthet med lösningar som är långsiktiga, flexibla och som förändras utifrån elevernas behov.

Men visionen om en inkluderande skola får inte innebära att man ger avkall på elevens rättighet att gå i den skolform och i den miljö som erbjuder största möjliga kunskapsrelaterade och sociala utveckling. Om den vanliga skolan inte erbjuder en tillgänglig miljö för en elev, anser vi självklart att en anpassad lärmiljö i en resursskola är ett alternativ för en elev. Eleven måste självklart få den utbildning som den har rätt till. Såsom skolsituationen ser ut idag för elever med våra diagnoser, anser vi att resursskolor behöver finnas som komplement, men inte får inte bli alternativ. Målet och visionen måste vara att alla elever går i den vanliga skolan, men där flexibla lösningar är möjliga utifrån elevers olika behov. Vilket kan handla om mindre grupper och klasser, men inom den vanliga skolan. Det innebär att satsningarna gällande kompetensutveckling och skolutveckling måste fortsätta tills vi är där.

Vi vill trycka på att förekomsten av resursskolor inte får bidra till att reguljära skolverksamheter i lägre grad arbetar med att anpassa verksamheten efter dessa elevers behov och förutsättningar.

Attention instämmer i att elever som behöver mer stimulans och utmaningar i arbetet också ska få det. Det gäller även elever med funktionsnedsättning som också kan vara högpresterande, men som kan få nöja sig med att få stöd till nivån för godkänd.

9.3 En stärkt och mer tillgänglig elevhälsa

9.3.2 Kommissionens bedömningar och förslag

Kommissionens förslag: I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet och läroplanen för gymnasieskolan ska skolans uppdrag att främja elevers hälsa och välbefinnande förtydligas.

Frågan om hur elevhälsan kan göras mer ändamålsenlig, tillgänglig och likvärdig bör utredas.

Berörda myndigheters ansvar och samverkan gällande elevhälsoområdet bör förtydligas och omfattas av den myndighetsöversyn som kommissionen föreslår.

Kommissionens bedömningar: Elevhälsan utgör en viktig resurs för skolans arbete med elevers välbefinnande, utveckling och lärande. Kunskapsuppbyggnaden och kunskapsspridningen gällande arbetssätt och metoder inom elevhälsoområdet behöver förbättras. Det handlar dels om hur skolors generella hälsofrämjande arbete kan utformas för att ha effekt och vara en integrerad del i skolans verksamhet, dels om att utarbeta evidensbaserade program för att motverka psykisk ohälsa. Kommissionen noterar att det finns ett aktuellt förslag från en statlig utredning om att tillsätta en särskild utredare som ska föreslå hur elevhälsans främjande, förebyggande och åtgärdande arbete kan konkretiseras.

Attention bedömer att vi vet väldigt mycket om vad som saknas och vad som behöver göras för att elevhälsan ska fungera som tänkt. Vi behöver se handling idag och ser därför en risk med att en utredning fördröjer insatser som vi vet behöver göras omedelbart.

Situationen är mycket allvarlig för många elever med neuropsykiatriska svårigheter. Bristande kompetens om NPF inom elevhälsan (och skolan i övrigt) samt otillräckliga personella resurser är två viktiga orsaker där vi vet att åtgärder behövs. I vår skolenkät som genomfördes i maj-juni år⁵ svarade bara 11 procent av vårdnadshavarna att kompetensen om NPF är tillräcklig inom elevhälsan. Regeringen har föreslagit att kunskap om NPF ska ingå i speciallärar- och specialpedagogutbildningarna, vilket vi är mycket glada för. Men många av de speciallärare och specialpedagoger som redan arbetar ute i verksamheterna behöver också mer kunskap om våra diagnoser. Det är viktigt att kommunerna kan säkra spetskompetens inom NPF, för det behövs.

Elevhälsan behöver omgående få ökade resurser och en god organisation för att få reella möjligheter att uppfylla sitt uppdrag. Det viktiga förebyggande arbetet som handlar om elevens rätt till utbildning får idag stå tillbaka. I skolor där elevhälsopersonal, såsom kuratorer, bara har några timmars arbetstid per vecka eftersom tjänsten är fördelad på ett antal olika skolor räcker tiden sällan till för att ens arbeta med de problem som dyker upp. På vissa skolor saknas helt specialpedagogisk kompetens.⁶ Detta är förödande för elever, föräldrar men också skolans personal som inte själva kan få stöd i att stödja eleverna på adekvat sätt.

Vi behöver en elevhälsa som aktivt syns och verkar ute i skolans verksamhet för att sänka trösklarna för elever som har behov av stöd från elevhälsan att ta kontakt med dem. Elevhälsans personal behöver ha en aktiv och ständig dialog med lärarna och annan skolpersonal så att tillgängliga lärmiljöer skapas och adekvata anpassningar görs utifrån barns olika behov. Elevhälsans sammansättning och resurser behöver matcha de behov som finns på skolan, vilket innebär att en ordentlig kartläggning behöver göras.

Andra kompetenser behöver också tillföras elevhälsan. För att möta behovet hos elever med språkstörning behövs tillgång till logopedkompetens med skolkompetens och kompetens om språkstörning. Vi har också sett att arbetsterapeuter bidrar med andra perspektiv och kunskap som gynnar skolsituationen för elever med funktionsnedsättning.⁷

⁵ ”Det finns så mycket kunskap om NPF, kan inte begripa varför den inte når ut till skolorna.” – en undersökning om hur barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har det i skolan och hur det påverkar familjen, Riksförbundet Attention 2017

⁶ Skolsituationen för elever med funktionsnedsättningen AD/HD, Skolinspektionen, rapport 2014:09

⁷ Teknikstöd i skolan, Vägar till arbete.

För att tidigt uppmärksamma och ge stöd till elever behöver skolan samverka med förskolan och vidta åtgärder utifrån relevant information om barns behov. Vi tror också att möjligheten att ge elever tidiga insatser skulle förbättras om samtliga elever i samband med första besöket hos skolsköterskan inte bara fick mäta sig, väga sig och testa synen utan också göra tester som visar på de kognitiva funktionerna.

10 Aktivt skolval och minskad skolegregation

10.6 Kommissionens förslag

10.6.1 Allsidig social sammansättning

Kommissionens förslag: I skollagen ska anges att huvudmannen aktivt ska verka för en allsidig social sammansättning av elever på sina skolenheter. I denna bestämmelse anges i dag att utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas. Rektorns ansvar för att inom skolenheten verka för en allsidig social sammansättning av undervisningsgrupper ska skrivas in i läroplanerna.

Attention tillstyrker kommissionens förslag. Vi tycker också att det är bra att kommissionen lyfter vikten av alla huvudmäns skyldighet att aktivt verka för en allsidig social sammansättning av elever på skolor. Så länge boendesegregationen är som den är, behöver kommunen lösa skolegregationen på något sätt. Vi ser att det fordras politiska lösningar som tar itu med skolegregationen. För de elever vi företräder är det bra att gå i blandade skolor, så att de kan mötas med höga förväntningar.

10.6.2 Aktivt skolval

Kommissionens förslag: I skollagen ska en ny bestämmelse införas som innebär att placering av elever i förskoleklass och grundskola med kommunal huvudman ska göras utifrån en ansökan från vårdnadshavarna. Ansökan ska lämnas till hemkommunen. Av förarbeten bör framgå att ansökan ska vara undertecknad av samtliga vårdnadshavare samt att även om någon ansökan inte görs så är hemkommunen, enligt regeringsformen samt skollagen, skyldig att erbjuda en skolplacering på rimligt avstånd från hemmet.

Vi har svårt att ta ställning med anledning av nedanstående.

Med hänsyn till bristerna i skolan för elever med NPF kan föräldrar som har barn med NPF ha behov av att välja skola för att skolgången ska fungera, men det är inte självklart att det alls är möjligt. Lärmiljön kan vara otillgänglig, eleven kan bedömas ”kosta för mycket” och det kan bli en fråga om skolskjuts för att eleven ska kunna ta sig till skolan. Ett barn med NPF kan t.ex. ha svårare att orientera sig och själv ta sig fram, i till exempel i kollektivtrafik. Dessutom mognar barn med NPF ungefär 30 % senare än sina jämnåriga, vilket också kan försvåra att barnet ska ta sig själv till skolan längre sträckor.

Det kommer dessutom finnas föräldrar som inte väljer skola för sitt barn. Det kan handla om föräldrar som har svårare att ta till sig information eller som av andra orsaker inte har resurser eller förmåga att göra ett genomtänkt skolval för sitt barn. Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är till stor del ärftliga, vilket innebär att även föräldrarna eller en av föräldrarna kan själv ha en funktionsnedsättning eller svårigheter som gör det svårt att fylla i blanketter, lämna in i tid eller ta till sig information. Om föräldrars olika resurser ska vara

avgörande för om man hamnar i en bättre eller sämre skola kan det i sin tur leda till en än mer ojämlig skola.

Dessa perspektiv som berör elever med funktionsnedsättning saknas i skolkommissionens förslag, och behöver belysas ytterligare.

Skolkommissionen framhåller ”att ett aktivt skolval kan bli svårt att motivera om inte åtgärden kombineras med förslag som gör vårdnadshavarnas reella möjligheter att få sina val tillgodosedda mer likvärdigare än vad som är fallet idag”. Till exempel behöver möjligheten att få skolskjuts till den skola man väljer då vara en självklarhet liksom att även elever med funktionsnedsättning är välkomna och erbjuds tillgängliga lärmiljöer på valda skolor, annars minskar valmöjligheterna drastiskt för elever med funktionsnedsättning.

Alla skolor behöver vara bra skolor. Några elever kommer alltid att hamna i de sämre skolorna, och sannolikt är det inte barn till föräldrar med de största resurserna. Våra samhällsresurser måste i högre utsträckning förläggas dit, dom bästa lärarna ska självklart lockas dit och inte till de skolor där det inte finns samma utmaningar. Därtill behöver skolsegregationen lösas så att det blir en bra elevsammansättning. Alla elever har rätt till en likvärdig skolgång, vid behov få kompensatoriska insatser och möta en tillgänglig lärmiljö. Så ser det inte ut idag, variationerna är stora från skola till skola. Men ett generellt problem som många elever med NPF möter är att kunskapen om elevers behov och förutsättningar är otillräcklig och ofta mycket bristfällig hos skolans personal liksom kompetensen att kompensera för dessa.

10.6.4 Förändrade regler för mottagande vid skolenhet med enskild huvudman

Kommissionens förslag: Huvudregeln ska liksom i dag vara att fristående skolor ska vara öppna för alla. Kötid ska inte längre kunna användas som urvalskriterium vid fler sökande än platser vid en skolenhet. Lottning ska kunna användas som urvalskriterium. Det ska regleras i förordning vilka urvalskriterier som får användas. I beslutet om godkännande ska anges vilka urvalskriterier som huvudmannen ska använda sig av när antalet sökande överstiger antalet platser på en skolenhet.

Attention tillstyrker förslaget att kötid inte längre ska kunna användas som urvalskriterium. Precis som kommissionen konstaterar innebär ett system med kötid som urvalskriterium exempelvis att barn till mer informerade föräldrar får ett försprång.

11 Läroplansutveckling och utvärderingssystem

11.1 Kontinuerlig läroplansutveckling

Kommissionens bedömning: Utvecklingen av kursplaner, ämnesplaner och kunskapskrav bör ske i en kontinuerlig process med stark förankring hos lärosäten och bland lärare och rektorer.

För att det funktionsrättspolitiska perspektivet och politiken ska få genomslag, anser vi att funktionsrättsorganisationerna görs delaktiga i en sådan process.

Idag finns det kunskapskrav som uppställer krav på förmågor som elever med NPF kan ha stora svårigheter att klara eller rent av omöjliga kan uppnå. Sådana hinder kan funktionsrättsrepresentanter förebygga om de görs delaktiga.

11.3 Ett sammanhållet uppföljnings- och utvärderingssystem

Kommissionens bedömning: Det nationella uppföljnings- och utvärderingssystemet måste kompletteras på viktiga punkter. Tillförlitliga mått på elevernas kunskapsutveckling behöver utvecklas. Det behövs uppgifter om elever i behov av stöd, stödinsatser och insatsernas effekter.

Attention tillstyrker kommissionens bedömning. Att det finns bra resultatinformation om elevernas kunskapsutveckling på olika nivåer är mycket viktigt. På nationell nivå, på huvudmannanivå och på skolnivå. Inte minst för elever med funktionsnedsättning som ofta behöver extra insatser av olika slag. Och givetvis behöver sådan information finnas inte bara utifrån betyg och resultat på nationella prov. Det behövs också uppgifter om hur många barn och elever som behöver extra anpassningar och särskilt stöd, vilka insatser som görs och hur dom fungerar. Det behövs också kunskap om vilka program och insatser som är effektiva när det gäller extra anpassningar och särskilt stöd, såsom utredningen skriver.

Skolverket har i sin utmärkta nationella studie Tillgängliga lärmiljöer?⁸ framhållit vikten av att skolhuvudmännen följer upp skolsituationen för elever med funktionsnedsättning. Skolverket skriver att om inte skolsituationen för elever med funktionsnedsättning följs upp och analyseras ur olika perspektiv kommer det vara svårt för huvudmännen att veta om eleverna får den pedagogiskt, socialt och fysiskt tillgängliga lärmiljö som de har rätt till.

Skolverkets studie visar att skolhuvudmännen alltför sällan efterfrågar information om skolsituationen för elever med funktionsnedsättning. Skolverket skriver att ”Om skolan ska kunna bli pedagogiskt, fysiskt och socialt tillgänglig behöver huvudmän och skolor kontinuerligt följa upp och analysera skolsituationen för elever med funktionsnedsättning.”⁹

I dagsläget får elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar en sämre utbildning eftersom en stor andel inte får tillräckligt stöd och förutsättningar för att klara målen.¹⁰ Det riskerar att leda till psykisk ohälsa och svårigheter på arbetsmarknaden senare livet. I dagens samhälle efterfrågas kvalificerad arbetskraft och arbetslösheten är högst bland personer med kort utbildning.

Vi vill att det står klart att skolans huvudmän behöver följa upp skolsituationen för elever med funktionsnedsättning. Idag kan vi mötas av uppfattningen att det skulle vara stigmatiserande att följa upp elever med funktionsnedsättning. Självklart vill vi att de elever vi representerar ska få de bästa förutsättningarna, vilket också kräver att insatserna för dessa analyseras och utvärderas. Med syfte att adekvata insatser som ger resultat sätts in och andra byts ut.

⁸ Tillgängliga lärmiljöer? En nationell studie av skolhuvudmännens arbete för grundskoleelever med funktionsnedsättning. Rapport 440 2016, s. 12

⁹ Ibid, s. 107

¹⁰ Se bland annat ”Det finns så mycket kunskap om NPF, kan inte begripa varför den inte når ut till skolorna.” – en undersökning om hur barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har det i skolan och hur det påverkar familjen, Riksförbundet Attention 2017

Ann-Kristin Sandberg
Förbundsordförande

Riksförbundet Attention – för barn, ungdomar och vuxna med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

Riksförbundet Attention är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionshinder (NPF) och deras familjer. Vi företräder personer med egna funktionsnedsättningar, anhöriga och personal som möter våra grupper inom t.ex. skola, vård, socialtjänst, arbetsförmedling och försäkringskassa. Bland våra medlemmar finns personer med ADHD, Aspergers syndrom/ASD, Tourettes syndrom, språkstörning samt personer med nedsatt förmåga att läsa, skriva och räkna.